

Bilaga D till Uppföljning av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning

Statsbidrag för försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning

Redovisning av omfattning och användning av statsbidrag för försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Redovisningen ingår i slutredovisningen av uppdrag om utveckling av kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning – del 4.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	3
STATSBIDRAG FÖR FÖRSÖKSVERKSAMHETEN MED GYMNASIAL LÄRLINGSUTBILDNING	4
HUVUDMÄN OCH ELEVER.....	5
SOM MEST DELTOG DRYGT 10 000 ELEVER.....	5
TRE ELEVKULLAR DELTOG	6
FLEST ELEVER HOS ENSKILDA HUVUDMÄN	7
ANDELEN KVINNOR ÖKAR ÖVER TID.....	7
ELEVER PER PROGRAM	9
FLEST ELEVER I STORSTADSREGIONERNA	10
STATSBIDRAGETS UTFORMNING	12
FÖRORDNINGEN ÄNDRAS.....	12
UTBETALT STATSBIDRAG	13
BIDRAGET PER ELEV MINSKADE EFTER FÖRORDNINGSÄNDRING	13
MER STATSBIDRAG TILL ENSKILDA HUVUDMÄN.....	14
ERSÄTTNING TILL ARBETSGIVARE.....	15
HUR STATSBIDRAGET HAR ANVÄNTS	16
FRAM TILL VÅREN 2011: HUVUDMÄNNEN VÄLJER HUR BIDRAGET ANVÄNDS	16
EFTER VÅREN 2011: BIDRAG TILL UTVECKLING OCH ARBETSGIVARE	17
TOLKNING DIAGRAM 13 OCH 14.....	18
AVSLUTANDE KOMMENTAR.....	19

Sammanfattning

Totalt fördelades 703 miljoner kronor i statsbidrag för försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning mellan hösten 2008 och våren 2013.

De kommunala huvudmännen erhöll 269 miljoner kronor och de enskilda 435 miljoner kronor.

Som mest deltog 10 110 elever hösten 2010. Under de fem läsåren som försöksverksamheten pågick deltog tre elevkullar. I snitt påbörjade 3 715 elever årskurs 1. Två år senare återstod i snitt 2 676 elever i årskurs 3.

Mellan försöksverksamhetens första och sista läsår ökade andelen kvinnor från omkring 30 till 40 procent. Ökningen sker framförallt inom hantverksprogrammet och de specialutformade programmen.

Andelen män inom de mansdominerade yrkesprogrammen som el och energi har legat konstant runt 95 procent. Andelen kvinnor i de kvinnodominerade programmen som omvårdnad, hantverk och naturbruk har varierat i större utsträckning.

Byggprogrammet var det i särklass populäraste programmet i försöksverksamheten med drygt 20 procent av eleverna.

Före våren 2011, då regelverket ändrades, användes statsbidraget främst till lönekostnader för lärlingssamordnare samt utbildningskostnader. Omkring 6 procent lämnades i ersättning till arbetsgivare.

Efter förordningsändringen våren 2011, då en del av bidraget övergick till arbetsgivare, användes 57 procent av bidraget som ersättning till arbetsgivare. Därefter var lön till lärlingssamordnare den största utgiftsposten.

Statsbidrag för försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning

Det riktade statsbidraget till försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning utgick mellan hösten 2008 och våren 2013¹. Bidrag lämnades per elev och betalades ut terminsvis till huvudmän som ingick i försöksverksamheten.

Under de fem läsåren har drygt 703 miljoner kronor betalats ut i statsbidrag.

Tabell 1. Statsbidrag per läsår och huvudmannatyp

Läsår	Statsbidrag kommunala huvudmän	Statsbidrag enskilda huvudmän	Totalt utbetalt statsbidrag
Lsåret 08/09	40 175 000	51 287 500	91 462 500
Lsåret 09/10	72 125 000	103 487 500	175 612 500
Lsåret 10/11	80 318 621	144 833 379	225 152 000
Lsåret 11/12	47 323 005	87 663 590	134 986 595
Lsåret 12/13	28 667 891	47 544 610	76 212 501
Totalt	268 609 517	434 816 579	703 426 096

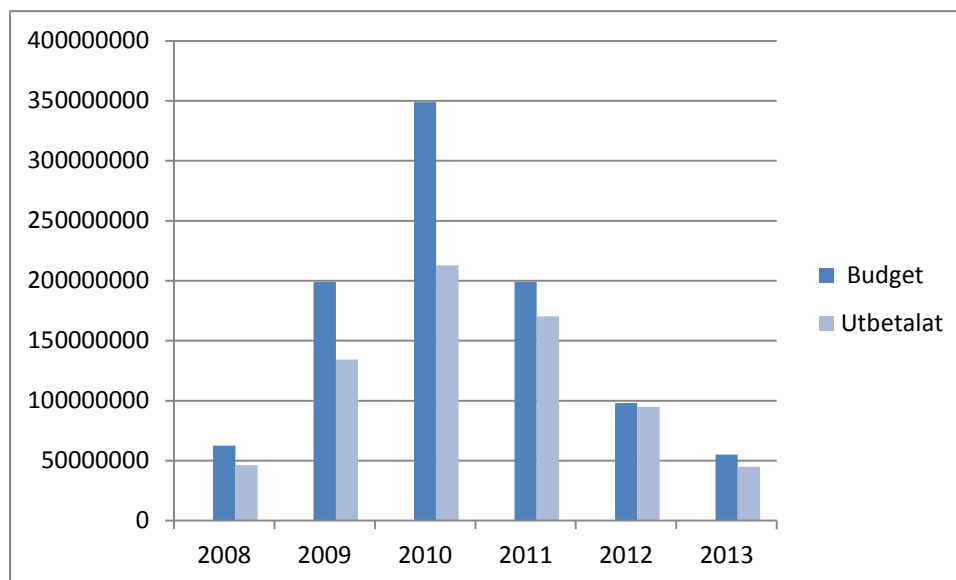
I tabell 1 visas utbetalt statsbidrag per läsår. De enskilda huvudmännen har genomgående haft fler elever än de kommunala vilket återspeglas i utbetalt statsbidrag.

De kommunala huvudmännen erhöll totalt 269 miljoner kronor vilket motsvarar 40 procent av det totala bidraget. De enskilda huvudmännen erhöll 435 miljoner kronor, motsvarande 60 procent av bidraget. Lsåret 2010/11 deltog samtliga tre årskurser och det är också här det högsta statsbidraget betalas ut: 225 miljoner kronor.

De medel som regeringen avsatte för bidraget har inte alltid utnyttjats. I diagram 1 visas i vilken omfattning huvudmännen utnyttjat bidraget per år. Stora överskott noterades framförallt 2010 då omkring 60 procent av bidraget användes. Efterföljande år justerades budgeten för att bättre överensstämja med elevantalet i försöksverksamheten. Sammanlagt uppgick de outnyttjade medlen till omkring 259 miljoner kronor, motsvarande 27 procent av den totala budgeten.

¹ Statsbidrag lämnas även efter våren 2013 för de elever som ännu inte avslutat försöksverksamheten. Hösten 2013 deltog omkring 60 elever. Denna rapport avser tidsperioden hösten 2008 – våren 2013.

Diagram 1. *Utnyttjat statsbidrag per kalenderår*

Exklusive Skolverkets administrativa medel.

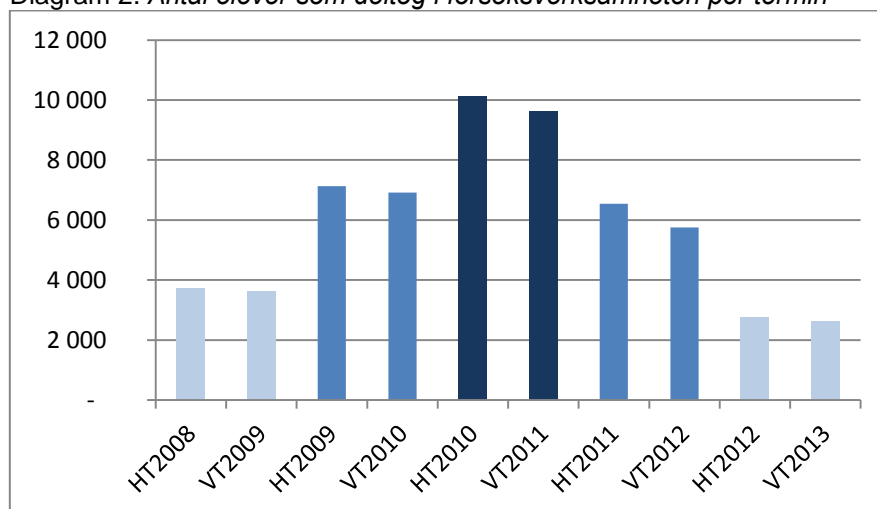
Huvudmän och elever

Av de 155 huvudmän som fått beslut om att ingå i försöksverksamheten hösten 2008 var det 112 som rekviderade statsbidrag. Antalet deltagande huvudmän har successivt utökats och hösten 2010 rekviderade sammanlagt 158 huvudmän statsbidrag. Majoriteten av huvudmännen var kommunala. Trots detta har elevantalet genomgående varit högre hos de enskilda huvudmännen.

Som mest deltog drygt 10 000 elever

Antalet elever minskade under de fem läsåren. I diagram 2 redovisas antal elever per termin. De mörkare staplarna innehåller elever som deltog i samtliga tre årskurser medan de ljusare innefattar elever i en respektive två årskurser. Flest elever deltog hösten 2010: 10 110 stycken.

Diagram 2. Antal elever som deltog i försöksverksamheten per termin

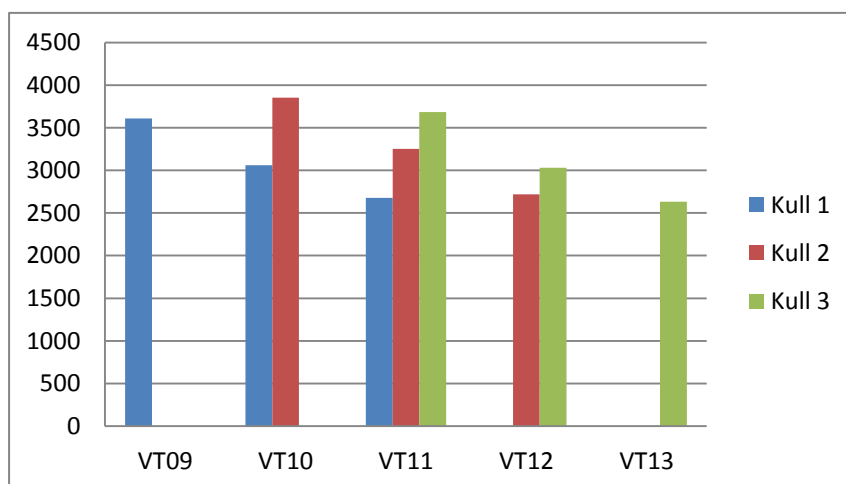

Elevantalet tenderar generellt att minska mellan höst- och vårterminen. Majoriteten av eleverna som avbröt utbildningen övergick till motsvarande skolförlagda yrkesprogram.² Ungefär var fjärde elev som påbörjade försöksverksamheten avbröt utbildningen inom ett år.

Tre elevkullar deltog

Tre elevkullar deltog i försöksverksamheten. För samtliga elevkullar har elevantalet minskat under utbildningens gång vilket framgår i diagram 3. Något fler elever påbörjade utbildningen i den andra elevkullen. I övrigt följer elevantalet ett liknande mönster i de tre elevkullarna både vad gäller elever som påbörjar utbildningen och avslutar den.

Diagram 3. Antal elever per elevkull

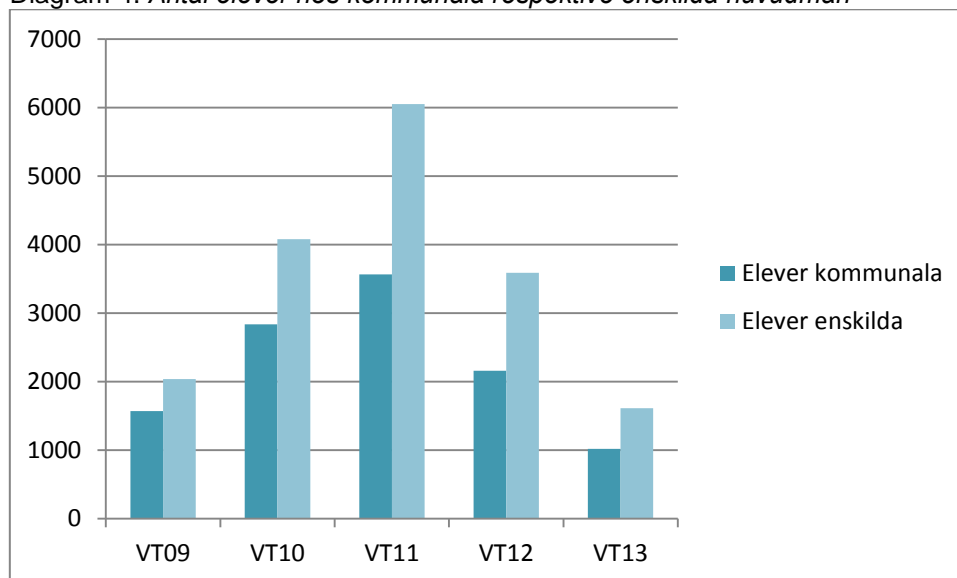
² Skolverket 2012: Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008-2011

Flest elever hos enskilda huvudmän

Andelen elever hos kommunala huvudmän har successivt minskat. Hösten 2008 gick 44 procent av eleverna i försöksverksamheten i kommunala skolor, våren 2012 hade denna andel minskat till 39 procent. Våren 2011 var skillnaden som störst då 63 procent av eleverna gick i fristående skolor. I diagram 4 visas statsbidrag per huvudmannatyp och termin.

Försöksverksamheten dominerades av en enskild huvudman, Praktiska Sverige AB som hade omkring 82 procent av eleverna hos enskilda huvudmän och 50 procent av det totala elevantalet i försöksverksamheten.

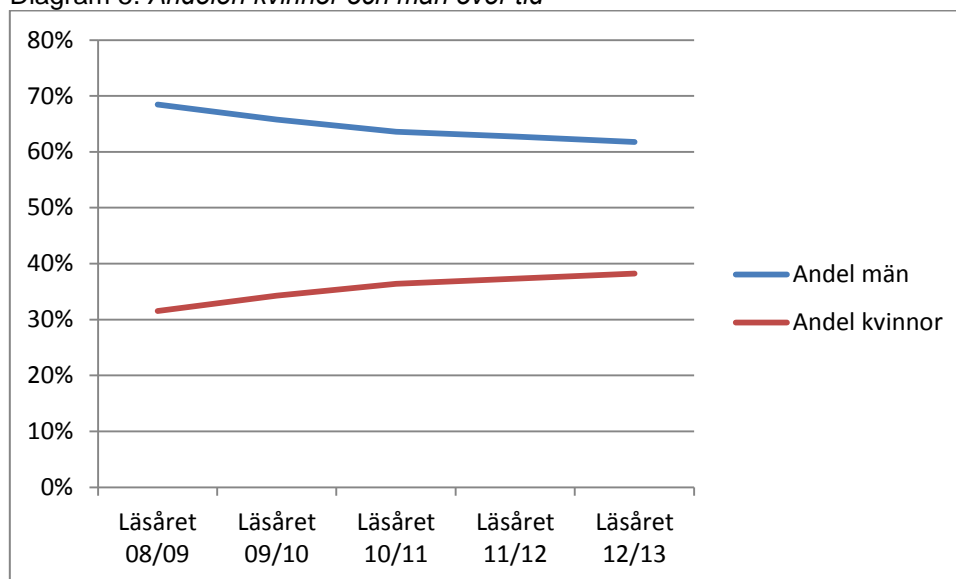
Diagram 4. Antal elever hos kommunala respektive enskilda huvudmän

Andelen kvinnor ökar över tid

Fler män än kvinnor deltog i försöksverksamheten. Hösten 2008 var omkring 70 procent av eleverna män. Könsfördelningen blev i viss mån jämnare över tid. Förändringen märks framförallt mellan det första och andra läsåret vilket framgår i diagram 5. Inledningsvis var drygt 30 procent av eleverna kvinnor, under det sista läsåret låg andelen strax under 40 procent.

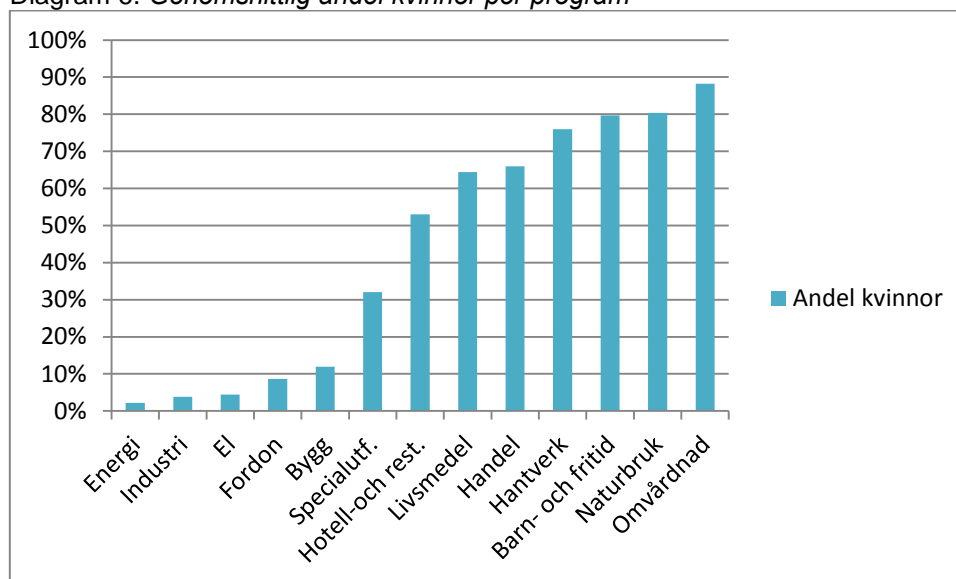
Diagram 5. Andelen kvinnor och män över tid

Inom försöksverksamheten var programmen med högst andel män el-, energi- och industriprogrammet med omkring 95 procent män. I industriprogrammet ökade andelen män från 93 procent våren 2011 till 100 procent våren 2013. Andelen män inom mansdominerade program som el-, energi- och fordonsprogrammet har varit stabil över tid.

Högst andel kvinnor hade omvårdnads-, naturbruks- samt barn- och fritidsprogrammet med omkring 80 procent kvinnor. För de kvinnodominerade programmen har könsfördelningen förändrats i större utsträckning jämfört med de mansdominerade. Störst ökning av andelen kvinnor har hantverksprogrammet haft. Vid starten våren 2011 var 68 procent kvinnor, våren 2013 hade andelen stigit till 81 procent. Diagram 6 visar den genomsnittliga andelen kvinnor per program hösten 2008- våren 2013.

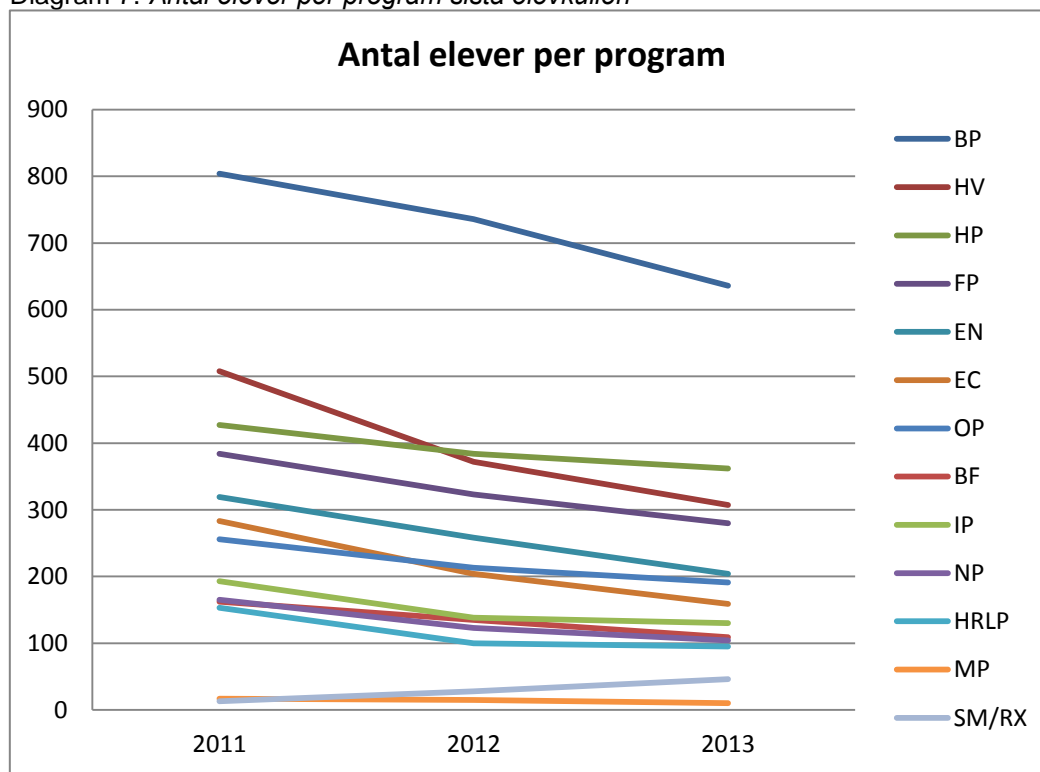
Diagram 6. Genomsnittlig andel kvinnor per program

Elever per program

Byggprogrammet har klart flest elever följt av hantverks- och handelsprogrammet. El och hantverk är de program som tappat flest elever; inom dessa program deltog drygt 40 procent färre elever i årskurs 3 jämfört med årskurs 1. I diagram 7 visas antalet elever per program i försöksverksamhetens sista elevkull.

Diagram 7. Antal elever per program sista elevkullen

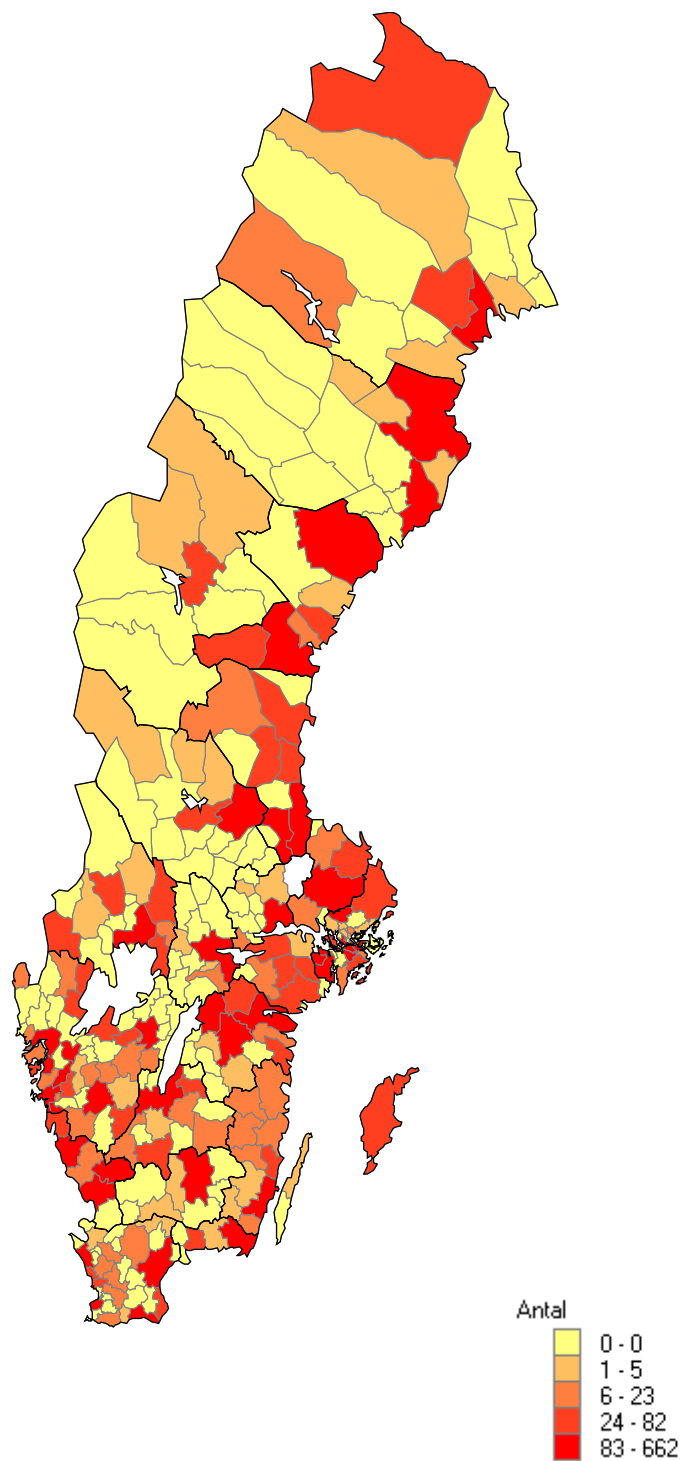
För samtliga elevkullar minskade elevantalet i snitt med 28 procent mellan årskurs 1 och 3. Handelsprogrammet hade den lägsta minskningen av elever; 17 procent färre elever deltog i årskurs 3 jämfört med årskurs 1.

Samtidigt som majoriteten av utbildningarna tappat elever har de specialutformade programmen ökat. Detta kan bero på att huvudmännen i större utsträckning klassificerade program som specialutformade våren 2013 jämfört med tidigare.

Flest elever i storstadsregionerna

Storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö hade flest elever i försöksverksamheten. Därefter var Uppsala och Uddevalla kommunerna med flest elever. Den geografiska fördelningen av antalet elever per kommun hösten 2010 visas i diagram 8. Uppgifterna avser elever hos både kommunala och enskilda huvudmän.

Diagram 8. Geografisk fördelning hösten 2010

Statsbidragets utformning

Statsbidraget regleras i förordningen (2007:1349) om försöksverksamhet med gymnasial lärlingsutbildning. Bidraget utgår per elev och betalas ut terminsvis. Huvudmannen redovisar i en rekvisition till Skolverket vilka elever som deltog i utbildningen vid ett särskilt mätdatum. Endast huvudmän som fått beslut om att ingå i försöksverksamheten hade möjlighet att söka statsbidraget.

Förordningen ändras

De första åren utgick statsbidrag med 25 000 kronor per elev och läsår där huvudmännen kunde välja hur bidraget skulle användas. Därefter öronmärktes en del till arbetsgivarna. Denna andel har sedan ökat:

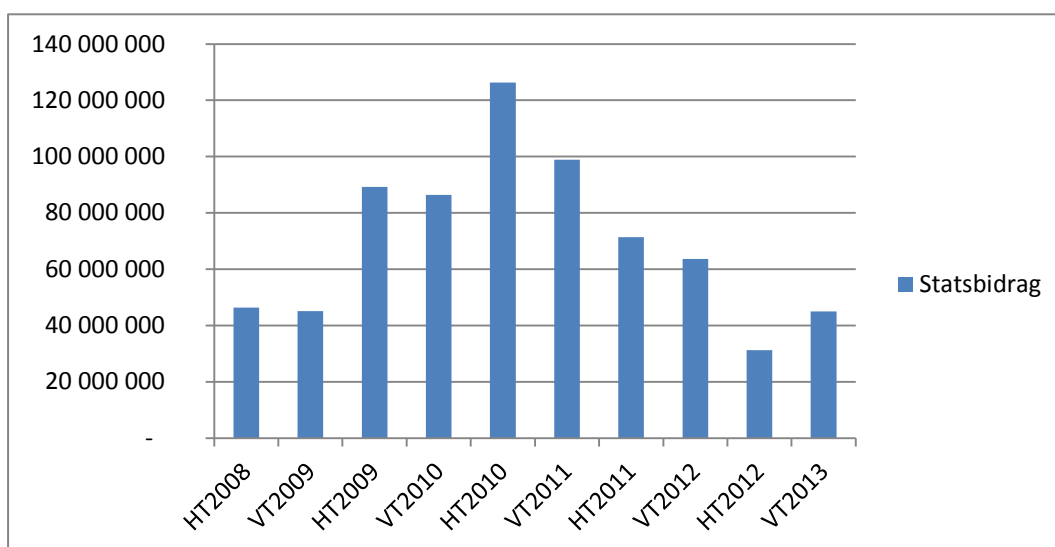
- *Hösten 2008-hösten 2010:* Statsbidrag lämnas med 25 000 kronor per elev och läsår.
- *Våren 2011 – hösten 2012:* Statsbidrag lämnas med högst 25 000 kronor per elev och läsår. Av dessa får högst 10 000 kronor användas för huvudmannens utvecklingskostnader av lärlingsutbildningen. Resterande del får användas som ersättning till arbetsgivare.
- *Våren 2013:* Statsbidrag lämnas med högst 40 000 kronor per elev och läsår. Av dessa får högst 10 000 kronor användas för huvudmannens utvecklingskostnader av lärlingsutbildningen. Resterande del får användas som ersättning till arbetsgivare.

I och med förordningsändringen våren 2011 minskade bidraget som huvudmännen kunde disponera. Istället fick arbetsgivarna ersättning för att ta emot elever vilket kunde täcka merkostnader i form av förlorad arbetstid och materialkostnader.

Utbetalt statsbidrag

Totalt utbetalades 703 miljoner kronor i statsbidrag från hösten 2008 till våren 2013. I diagram 9 framgår hur mycket statsbidrag som betalades ut respektive termin. När statsbidraget för ersättning till arbetsgivare infördes våren 2011 betalades lägre bidrag ut jämfört med hösten 2010 trots att elevantalet var nästintill detsamma. Detta kan förklaras med att huvudmännen inte sökte ersättningen till arbetsgivare för samtliga elever eller att de avvaktade helt med att söka ersättningen.

Diagram 9. Utbetalt statsbidrag per termin

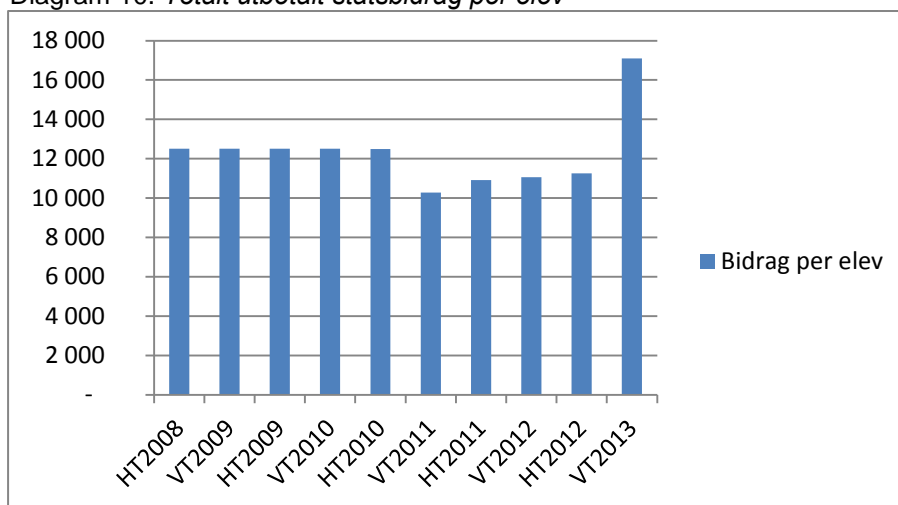

Bidraget per elev minskade efter förordningsändring

Statsbidraget betalades ut terminsvis. I diagram 10 framgår att huvudmännen i snitt mottog 12 500 kronor per elev och termin fram till våren 2011. Då bidrag utgick med 25 000 kronor per elev och läsår innebar detta att statsbidraget utnyttjades fullt ut för de elever som deltog under denna tidsperiod.

I samband med förordningsändringen våren 2011 minskade statsbidraget som betalades ut per elev. Att snittet sedan ökade något hösten 2012 återspeglar att huvudmännen i högre utsträckning valde att ansöka om bidrag för ersättning till arbetsgivare. Att statsbidraget ökade i och med förordningsändringen våren 2013 framgår i diagrammets sista stapel.

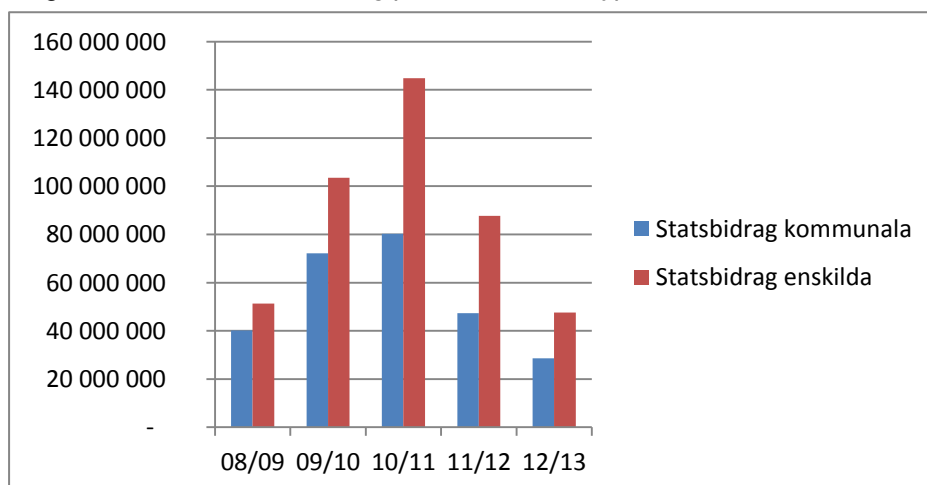
Diagram 10. Totalt utbetalt statsbidrag per elev

Mer statsbidrag till enskilda huvudmän

De enskilda huvudmännen har genomgående erhållit högre statsbidrag än de kommunala. Det har även skett en ökning av andelen statsbidrag som de enskilda huvudmännen har tagit emot vilket framgår i diagram 11. Detta speglar faktumet att andelen elever hos de enskilda huvudmännen ökade under samma period. Läsåret 2008/09 erhöll de enskilda huvudmännen 56 procent av bidraget, två år senare hade andelen ökat till 64 procent.

Diagram 11. Utbetalt statsbidrag per huvudmannatyp och läsår

Ersättning till arbetsgivare

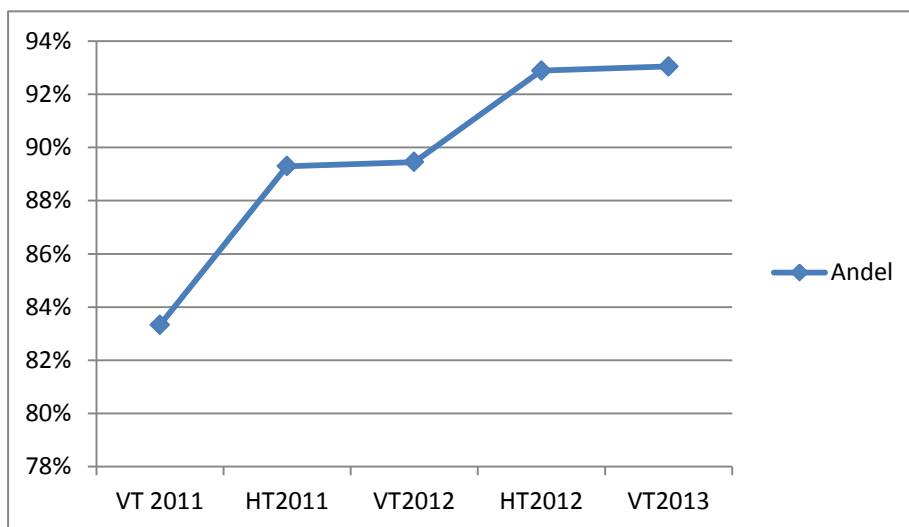
Statsbidraget för ersättning till arbetsgivare lämnas till huvudmannen. Huvudmannen betalar sedan ut bidraget till de arbetsgivare som har angetts i rekvisitionen för statsbidrag.

Andelen arbetsgivare som fick bidrag ökade

I och med förordningsändringen våren 2011 sjönk nyttjandegraden då flera huvudmän valde att avvakta med att ansöka om ersättning till arbetsgivare. Huvudmännen har dock successivt ökat sitt nyttjande av bidraget för ersättning till arbetsgivare. Detta framgår av den uppåtgående trenden i diagram 12.

Våren 2011 mottog 83 procent av arbetsgivarna ersättning, våren 2013 hade denna andel ökat till 93 procent. Majoriteten av huvudmän som valde att inte ansöka om bidraget hade färre än 10 elever. Ökningen sker bland alla årskurser. Något fler arbetsgivare som tog emot elever i årskurs 2 erhöll statsbidrag jämfört med elever i årskurs 1 och 3.

Diagram 12. Andel arbetsgivare som erhållit statsbidrag fördelat per termin

I diagram 12 framgår även att andelen arbetsgivare som erhållit statsbidrag tenderar att vara lika mellan höst- och vårtermin för att sedan öka efterföljande läsår. Detta återspeglar att skolorna i stor utsträckning gör överenskommelser med arbetsgivare läsårsvis.

Hur statsbidraget har använts

Då förutsättningarna för statsbidrag har varierat i och med förordningsändringar redovisas huvudmännens användning av statsbidraget i två olika diagram; före och efter våren 2011.

Lönekostnader för lärlingssamordnare har genomgående utgjort en stor kostnad för huvudmännen. Lärlingssamordnaren har en central roll i utbildningen: bland annat att rekrytera och kvalitetssäkra arbetsplatser samt administrera utbildningskontrakt. Denna kategori innefattar även resekostnader för att besöka eleverna på arbetsplatserna.

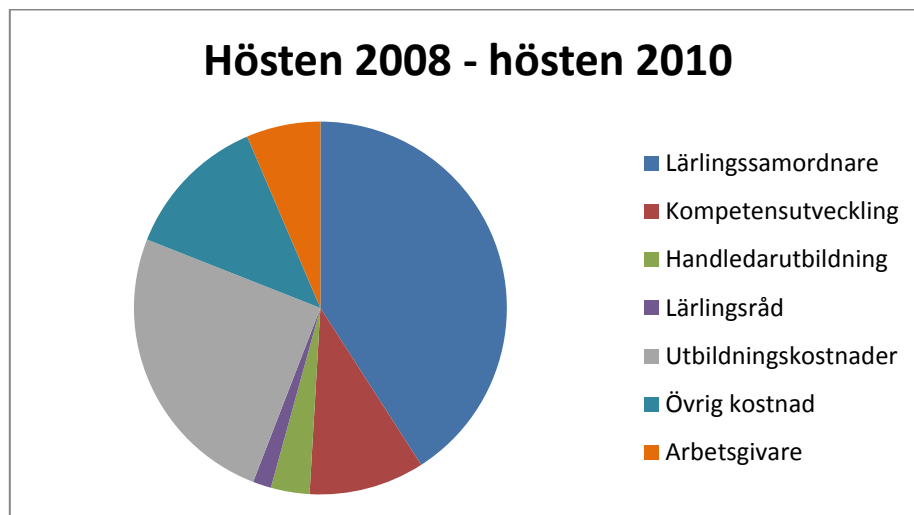
Kostnader för genomförande av lärlingsråd har generellt sett varit låga. Även handledarutbildning har inte utgjort någon betydande kostnad för huvudmännen. Många vittnar däremot om att det varit svårt att få arbetsgivarna att delta i de handledarutbildningar som genomförts.

Fram till våren 2011: huvudmännen väljer hur bidraget används

Fram till hösten 2010 erhöll huvudmännen 25 000 kronor per elev och läsår. Bidraget redovisades sedan i en separat uppföljning. I diagram 13 visas användningen av statsbidraget från hösten 2008 till hösten 2010. Lön till lärlingssamordnare utgjorde den största kostnaden följt av utbildningskostnader. Bland utbildningskostnader återfinns arbetsmaterial, verktyg till eleverna, matersättning och reseersättning till elever. Även kompetensutveckling och övriga kostnader utgjorde en relativt stor kostnad under denna period.

Omkring 6 procent av bidraget användes för ersättning till arbetsgivare. De kommunala huvudmännen lämnade en större andel i ersättning till arbetsgivare (14 procent) jämfört med de enskilda (1 procent). De enskilda huvudmännen använde istället en större andel av bidraget till övriga kostnader. I övrigt skiljer sig inte användningen åt mellan kommunala och enskilda huvudmän under denna tidsperiod.

Diagram 13. Användning av statsbidraget hösten 2008- hösten 2010

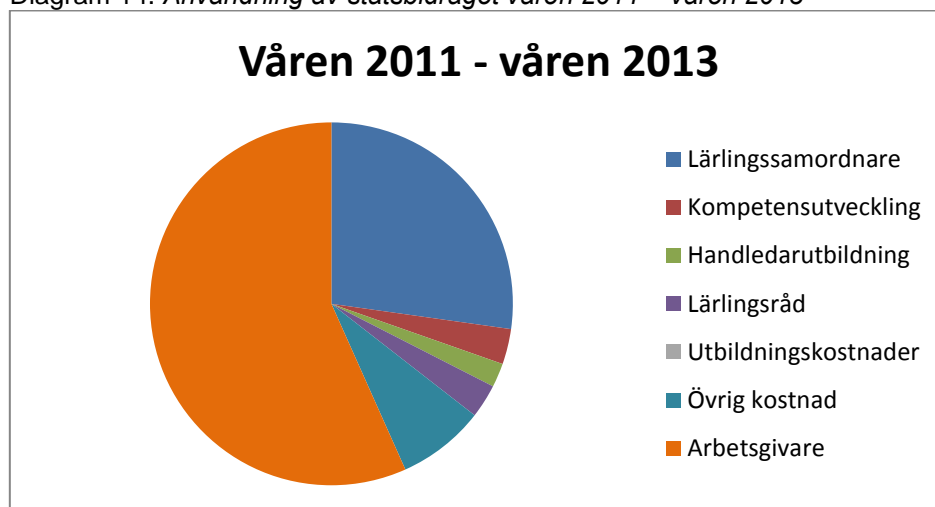
Efter våren 2011: bidrag till utveckling och arbetsgivare

Efter förordningsändringen våren 2011 beviljades statsbidrag för utveckling av lärlingsutbildningen samt för ersättning till arbetsgivare. I diagram 14 visas användningen av statsbidraget från våren 2011 till våren 2013.

En betydligt större andel av bidraget användes för ersättning till arbetsgivare jämfört med tidigare; drygt 57 procent gick till arbetsgivare. Denna andel ökade till 72 procent våren 2013 då bidraget utökades. Därefter var lönekostnader för lärlingssamordnare den största utgiftsposten.

Även under denna period återfanns skillnader mellan kommunala och enskilda huvudmän. De kommunala huvudmännen använde bidraget i högre utsträckning till lärlingssamordning medan de enskilda istället lade en större andel på övriga kostnader. Ingen skillnad går att utläsa i ersättning till arbetsgivare mellan de båda huvudmannatyperna under denna tidsperiod.

Diagram 14. Användning av statsbidraget våren 2011 – våren 2013

Tolkning diagram 13 och 14

Kategorierna kompetensutveckling och övriga kostnader är inte helt jämförbara i de två diagrammen. Detta på grund av att kraven skärptes från och med våren 2011, exempelvis godkändes inte sådana kostnader som ansågs tillhöra den ordinarie undervisningen. I och med detta återfinns inga utbildningskostnader i diagram 14.

I diagram 13 omfattar kompetensutveckling även till viss del läromedel och arbetsmaterial. Från våren 2011 avsåg kompetensutveckling främst kurser och andra insatser som avsåg att höja personalens kompetens samt tekniska hjälpmedel för att kommunicera med eleven på arbetsplatsen.

I diagram 13 avser övriga kostnader till stor del administration, informationsinsatser och marknadsföring av lärlingsutbildningen. Efter 2011 avser övriga kostnader främst samordning och utvecklingsarbete på skolan samt inköp av externa kurser eller studiebesök.

Avslutande kommentar

Statsbidraget till försöksverksamheten har gett huvudmännen möjlighet att bedriva och utveckla den gymnasiala lärlingsutbildningen. Att starta upp och upprätthålla en utbildning av hög kvalitet kostar i form av lönekostnader och kompetensutveckling. Bidraget kan även användas för att spetsa elevens utbildning för att öka chansen för anställning när studierna avslutats.

Att bidragets utformning förändrades så att ersättningen delvis övergick till arbetsgivare innebar att kostnader som förlorad arbetstid vid handledning eller ökade materialkostnader kunde täckas. Bidraget kunde därmed göra det mer attraktivt för en arbetsplats att ta emot en elev.

Det finns dock stora skillnader i hur viktig ersättningen upplevs vara. Arbetsgivarna tar i stor utsträckning emot elever oavsett om de får ersättning eller inte.³ Att hjälpa ungdomar ut i arbetslivet samt att tillgodose framtida rekryteringsbehov anges av arbetsgivarna som de främsta skälen till att ta emot en elev, inte att i första hand erhålla bidrag.

För att statsbidraget för ersättning till arbetsgivare ska leda till att fler arbetsplatser tar emot elever samt att kvaliteten ökar behöver medvetenheten hos arbetsgivarna öka. Flertalet arbetsgivare känner inte till ersättningen vilket leder till att bidraget tillförs den generella budgeten. Ökad kunskap hos arbetsgivarna ökar sannolikheten att statsbidraget används för att främja elevens utbildning vilket i sin tur kan höja kvaliteten inom utbildningen och göra att eleven lättare etablerar sig på arbetsmarknaden.

³ Stockholms universitet 2014: *Arbetsgivarnas användning av statsbidraget för gymnasial lärlingsutbildning och deras erfarenheter av att ta emot gymnasiala lärlingselever*